

van het chris-
d worden door
swrikt?
kelijk wat hij
het van chris-
lijk wordt om-
akt?
chen christelijk
idingslijn loopt
heid van den
like zoo weinig
t degenen, die
e altijd meten
eelen) naar de
n?
orm van Gods
het christelijk
e poëzie? Waar
rdinantiën, de
denis, en zoo-
 omdat ze ge-
zich christenen
christenen ge-
leven?
uis dit bedoelt
lijken auteurs-
aandragen met
veren.
ijd iets anders
rden wel zulk
ositief en heel
ver het begrip:
lat, als iemand
ook zijn werk
agen.
met begrippen
te lezen staat
huis een wan-
eerlijk zeggen,
schap op zulk
W. B. H.

de loterij een aanklacht tegen ons was, en een prikkel voor ons moest zijn, om ons, en liefst in zoo groot-mogelijken getale, en dan liefst heel spoedig, aan te sluiten.
Een aanklacht zou 'inderdaad tegen ons zijn, als onze terughouding (bij 't genoeglijk profiteeren van den arbeid van den Bond) het importeeren van de loterij mogelijk had gemaakt; of, als we, lid zijnde, niet ernstig hadden gepoogd dit kwaad te keeren.
In beide gevallen dragen we een verantwoorde-lijkheid, waarvan we niet af zijn met een vonnis en met onthouding.
Tot een ander vonnis dan over ons-zelfen hebben we dan geen recht. En 't zal dan een zaak van ernstige overweging bij ons moeten worden, of we niet door — liefst massale — aansluiting moeten trachten ons verzuim tegenover dit stuk nationale leven, zoo mogelijk, te herstellen.
We zijn geen christenen om, met de handen in den zak, anderen zich te laten uitsloven voor een of ander volksbelang, om daarna wat die anderen, halten ons om, tot stand brachten, uit de hoogte te keuren, maar om, in verzet tegen het kwade, in gemeenschap met anderen het leven te dienen.
Anders komt het te staan, als er wél in den A.N.W.B. van christelijke zijde, ernstig verzet is aangeteekend tegen de invoering van de loterij, maar de meerderheid geweigerd heeft voor dit verzet uit den weg te gaan. Toch zou ik ook in dat geval heengaan of onttrekking nog niet aanstonds den aangewezen, laat staan den gebóden weg achten.
Zoo men niet gedwongen is persoonlijk aan de uitvoering van zulk een verkeerde maatregel mee te werken, zou men, naar mijn oordeel, lid kunnen blijven of worden, mits men nadrukkelijk — dat wil in dit geval ook zeggen: gemeenschap-pelijk — zijn protest daartegen indient, dit protest levendig houdt door het bij elke gelegenheid te herhalen, en middelerwijl z'n best doet, om door overtuiging en overreding het kwaad uit te bannen.
B. F.

III ZIELKUNDE III

Tegenstrijdige meeningen.

Na hetgeen we in ons vorig artikel zeiden over de nieuwe opvatting omtrent de waarde van de dogmatische formuleeringen uit de eerste eeuwen der christelijke kerk, zooals die in onzen kring ook in woord en geschrift wordt verdedigd, willen we eerst door eenige citaten nader aangeven, op welke wijze — en hoe scherp — de tegenstelling in de opvattingen tot uiting komt.
Het betreft hier waarlijk geen kleine zaak. En daarom meenen we er den vollen nadruk op te moeten doen vallen, dat het gaat om een algeheele wijziging in de waardeering van hetgeen onder de Voorzienigheid Gods in de eerste eeuwen der historie van de Nieuw-Testamentische Kerk geschiedde — zoowel in het denken óver de Waarheid als in 't formuleeren van die Waarheid.
Om te doen zien hoe groot de tegenstelling is, willen wij eenige uittreksels van onder ons nog steeds gezaghebbende godgeleerden plaatsen naast eenige in de laatste jaren in onzen eigen kring verdedigde stellingen. Onze lezers kunnen dan zelf zien hoe groot het verschil is tusschen datgene wat steeds als de Gereformeerde opvatting gold en datgene wat thans als het Calvinistische standpunt bij uitnemendheid wordt geleerd.
In de eerste plaats komt aan de orde de quaestie, wat de christenen der eerste eeuwen er toe bracht hun geloofsinhoud te gaan formuleeren. Al dadelijk bestaan omtrent deze vraag ernstige meningsverschillen tusschen onze gezaghebbende dogmatici enerzijds en de theologiseerende richting anderzijds.
Dr A. Kuyper Sr en Dr H. Bavinck leggen steeds den nadruk op het feit, dat de eerste christenen gedwongen werden hun geloofsinhoud nader te formuleeren. Zoo schreef Bavinck¹⁾:
„De Christenen werden gedwongen om over den inhoud van de openbaring na te denken, en een ware, Christelijke gnosis te stellen tegenover de valsche. De geopenbaarde waarheid werd daarom nu object van methodisch wetenschappelijk denken. Er ontstond theologie, niet uit en voor de kerk en ter opleiding harer dienaren, maar naar aanleiding en ter afwering van de aanvallen, die op het Christendom gericht werden.
Natuurlijk was tot zulk eene denkende werkzaamheid, kennis van de Heidense filosofie van nood; de theologie ontstond feitelijk met behulp van en door verbinding met de filosofie”.
Eenzelfde opvatting vinden we bij Dr A. Kuyper Sr in „De Vleeschwording des Woords”²⁾
„In dien strijd groeide haar eigen geloofsbe-

wustzijn en breidde zich heur eigen kennis uit. Toen ze in dien strijd inging, was haar eigen besef nog veelszins duister, haar sprake nog verward, en eerst de tegenstellingen van den vijand ontdekten haar, in welk opzicht ze aan onhelderheid leed en onbepaaldheid.
„Worstelende heeft zij dus niet alleen het hoofd bovengehouden, maar geoefend en gestaaid, geestelijk verrijkt en gesterkt is ze uit deze bange worsteling te voorschijn gekomen.
„Tegenover die duizenden en miljoenen, die alle geloofsverschil smoren wilden in het geroep van „den Christus en den Christus alleen” of van: „Op woorden en dogmatische formules komt het niet aan, indien wij den Christus maar hebben!” heeft de gemeente onzes Heeren Jesu Christi toen kloek en dapper het woord der bezonnenheid opgeheven: „Op Christus alleen, zeer zeker! mits den waarachtigen Christus, en juist om daarvan zeker te zijn, moet het dogma van den Christus zeer scherp bepaald!”
„En dat juist willen de ketteren niet.
„Voor bepaling en uitwerking van belijdenis waren ze bang. En natuurlijk. Want zoolang ze zich in zwevende termen konden uitdrukken, liep alles wel en bleef hun ketterij verborgen, maar zoo niet werd de nevel der zwevendheden weggevaagd en het nauwkeurige woord voor de juiste belijdenis gezocht, of hun afval van den waarachtigen Christus werd openbaar. Zoo is dan de gemeente des Heeren de ketteren op alle paden des denkens en op alle vlucht der verbeelding nagevolgd, om van woorden tot woorden hun onwaarachtig en verleidelijk voorgeven te toetsen aan de waarachtigheid die in Christus Jezus is.
„Elk stuk voor stuk, elk punt voor punt heeft ze op het allernauwkeurigst met de goudschaal der voorzichtigste bedachtzaamheid gewikt en gewogen.
„Alle denkbare tegenwerpingen heeft ze rustig en kalm onder de oogen gezien; elk pleidooi dat de ketterij ten beste gaf, heeft ze zorgvuldig geschift en ontleed en ontzenuwd; en het einde is geweest, dat ze na en wetenschappelijk en kerkelijk elke opgekomen ketterij met het zwaard des Woords nedergehouden te hebben, zelf ten slotte uit het strijdperk trad met een rijke, rijpe, overschoone belijdenis van haar Heere.
„Dat heerlijk resultaat had ze dus verkregen door een spanning der ziel als sinds nauwelijks ooit gekend werd; dat resultaat dankt ze aan een toewijding van geestelijke kracht, waar de grootste coryphaeën dier eeuwen schitterend in uitblonken; en tot dat resultaat kwam ze na een benarde worsteling, die de volkeren verdeelde en uiteenscheurde, de huisgezinnen tweedrachtig maakte en de vorsten wankelen deed op hun troon.
„Maar ze overwon.
„En overwon met zulke onbetwiste volstrekt-heit, dat de winste van haar buit haar na dertien eeuwen nog is gebleven, en de belijdende gemeente nu nog niet anders wil, dan jubelen in wat toen in haar school werd geworpen door haar Koning en Heere”.
Zelden we daarnaast nu de meening die in de laatste jaren naar voren gebracht wordt. Zoo lezen wij³⁾:
„Nu ik over ga tot de bespreking van het wijsgeerig denken dier Christenen, die het groote verschil tusschen onderscheiden paganistische motieven en de grondgedachten der Heilige Schrift niet zagen, dient allereerst scherp onderscheiden tusschen hart en functie, levenscentrum en levensuitgang, en correlaat daarmee — bij Christenen ook tusschen wedergeboorte en bekeering. De vraag of de straks te bespreken auteurs God kenden in het aangezicht van JEZUS CHRISTUS, is allermint negatief beantwoord, wanneer men het resultaat van hun denken uiterst bedenkelijk acht. Wie de vergeving der zonden gelooft zal ook hier van Gods genade niet klein denken. Dat verhindert hem intusschen niet aan hun concepties den toets van het woord Gods aan te leggen en zoo noodig een afkeurend oordeel over haar uit te spreken.
In de tweede plaats mag in het begin wel gelet worden op het verschil tusschen die geloovigen, die het woord Gods hartelijk geloovend aanvaardden en nimmer behoefte gevoelen tot uitwerking van de Christelijke grondconceptie, en aan hen die, zoolang zulk een uitwerking ontbreekt, een leemte bespeuren. Op zichzelf zijn laatstgenoemden niet in het nadeel. Maar wél wordt deze vraag hun tot schade, wanneer ze door kleingeloof er zich toe laten verleiden het woord Gods te verbinden met allerlei wat daarmee strijdt.”
In dit laatste citaat wordt den lezer de gedachte opgedrongen, dat de dogmavorming ontstaan is uit het feit, dat er bij de eerste Christenen spontaan behoefte was aan de uitwerking van de christelijke grondconceptie (dus zonder dwingende noodzaak), terwijl hier duidelijk de gedachte te vinden is, dat de eerste eeuwen van christelijk denken de christelijke opvatting ernstig hebben bedorven.
Ook wat dan betreft de waardeering van den

inhoud der christelijke geloofsleer is het verschil wel zeer opvallend. Naast hetgeen we van Kuyper citeerden, wijzen we op hetgeen Bavinck eens schreef naar aanleiding van het verschijnen van het verleden week door ons genoemde boek van von Harnack⁴⁾:
„Heel de dogmenvorming en de gansche geschiedenis van het Christendom, waarvan de dogmenvorming toch maar een onderdeel uitmaakt, is naar haar wezen niets anders dan het bepalen en het handhaven van de plaats, welke aan Christus naar zijn eigen getuigenis toekomt, in zijne verhouding tot het Goddelijke wezen, tot de schepping, tot de wereld, tot de menschheid, tot de kerk, tot de cultuur en tot alle dingen. Maar bij het bepalen en handhaven van die plaats is de kerk slechts instrument; eigenlijk is het Christus zelf, die zich deze plaats verworven heeft en daarin zich handhaaft trots allen tegenstand. Als wij dit doordinken en uitwerken, komt tenslotte het Christendom in al zijn schoonheid en heerlijkheid voor ons zielsoog te staan.”
Daartegenover staat de meening die wij elders vinden bij een bespreking van de historie van het christelijk denken⁵⁾:
„Bij ernstige bezinning blijken dan ook niet zelden juist zij, die in hun tijd vaak als coryphaeën der synthese in de wijsbegeerte werden gehuldigd, zwak in het geloof. Daarin schuilt ongetwijfeld een stuk tragiek, dat we graag zouden overslaan. Niet de begeerte om de zwakheden dezer Christenen te ontdekken bezielt ons dan ook bij dit onderzoek. Eer past het ons hier gedachtig te zijn aan het woord: „Wie meent te staan, zie toe dat hij niet valle”. Maar de overtuiging dat de schade die het Christelijk leven belooft, indien we niet ernstig nagaan waar ze fout gingen, geleidelijk onoverzienbaar wordt, stempelt dit onderzoek tot een niet te ontloopen taak.” (Wij spatiëerden. W.)
Uit de laatste zin blijkt wel dat het hier niet gaat over enkele dwalingen, die zoo eens voor en na werden verkondigd, maar over DE conceptie van de geloofsleer in algemeenen zin. Immers, de schrijver zegt dat de schade die het Christelijk leven belooft, „geleidelijk onoverzienbaar wordt”, als we niet nagaan „waar” de eerste Christendenkers „fout gingen”.
Daaruit volgt dat hij het oog heeft op de opvattingen van die christenen, wier meening ook thans nog gelding heeft in het christelijk leven.
Trouwens, heel zijn behandeling van de stof maakt deze bedoeling duidelijk. De schrijver spreekt zelfs over de vraag welke heidense filosofie bij de eerste christenen „de meeste kans” had. We lezen dan als volgt⁶⁾:
„Welk partiël theisme had nu bij de eerste Christenen uit de Hellenisten de meeste kans? De twee realistische concepties zeker niet: ze waren beide voor dezen kring aanvankelijk in de eerste plaats te wetenschappelijk; bovendien stond hun in den weg de buitengemeene waardeering voor den staat die immers tegen de Christenen maar al te vaak vijandig optrad.
„Resitte dus het nominalisme, met name het niet-materialistische, dus de Stoa”.
Ook in betrekking tot de feiten oordeelt men, dat de kerk onjuist handelde. Zoo wordt bijv. gezegd, dat de formuleering van de leer in 553 beter is dan die van 451. Maar „dat de eenvoudigheid des geloofs zich beter aan de Schrift kan houden”.⁷⁾ Hier wordt dus een uitdrukkelijke tegenstelling geponeerd tusschen Schrift en kerkelijke uitspraak.
Te merkwaardiger is dit laatste betoog, wijl het in strijd schijnt met de Nederlandsche Geloofsbelijdenis, Artikel 9: „Overzulks nemen wij in dit stuk gaarne aan de drie geloofssommen, namelijk der Apostelen, van Nicéa, en van Athanasius; insgelijks hetgene daarvan door de ouden in gelijkvormigheid met deze besloten is”.
Wel wil de daareven genoemde schrijver er den nadruk op vestigen, dat zijn opvatting een andere is dan die van von Harnack, over wien we in ons vorig artikel schreven.
Hij zegt dat nadrukkelijk in één van de aantekeningen bij zijn boek, (Aant. 125), als volgt:
„Men verwarre deze opvatting dus niet met die van A. von Harnack c.s., die meenen, dat het Evangelie stamt uit een milieu, dat oorspronkelijk cultuurloos was! Dat is, in de eerste plaats, historisch onhoudbaar. En in de tweede plaats leidt het er toe, dat men, na het plengen van een enkelen traan à la Rousseau over de verloren onschuld van het beginstadium, toch weer de verbinding van de schriftuurlijke gegevens met de

1) Dr H. Bavinck, (Ger. Dogmatic, 2e dr., deel I, pag. 112 v.v.).
2) Dr A. Kuyper, (De Vleeschwording des Woords, pag. 53-55).

Ook wat dan betreft de waardeering van den
3) Dr D. H. Th. Vollenhoven, Het Calvinisme en de Reformatie der Wijsbegeerte, pag. 111.

4) Almanak v. h. Studentencorps a. d. V. U. 1906, „Het wezen des Christendoms”.
5) D. H. Th. Vollenhoven, a.w. 112.
6) D. H. Th. Vollenhoven, a.w. 114.
7) De schrijver zegt: „Men moge ook hier met Calvin vinden, dat de eenvoudigheid des geloofs zich beter aan de Schrift kan houden”. Wij weten niet op welke plaats bij Calvin de geachte schrijver zinspeelt, en ook is ons niet duidelijk geworden, in welk verband Calvin deze uitspraak deed. Na het algemeene oordeel over de synode van 553, laat de schrijver volgen: „Intusschen mochten de motieven, die deze formule deden aanvaarden, lang niet alle zuiver heeten”. Vollenhoven, a.w. 151.